

Радован ПЕЈАНОВИЋ*

О „СОЦИЈАЛНОМ ГЕНОТИПУ” ВОЈВОЂАНСКИХ КОЛОНИСТА ИЗ ДУРМИТОРСКОГ КРАЈА

„Човек је дужан своме завичају.”
(Иво Андрић)

1. УВОД

У овом раду анализирамо „социјални *џеноџи*” (националну културу) и *џџолоџију*¹ војвођанских колониста из Дурмиторског краја, који су 1945. године у „влаку без возног реда” стигли у Врбас (око 600 породица) и населили се, највећим делом, у Бачко Добро Поље.

Полазећи од дефиниције националне културе Фукујаме („Судар култура”) по којој је култура наслеђени обичај, посматрамо културу као скуп: традиције, историје, веровања, обичаја, језика, колективног памћења, симбола, вредновања и одговарајућих образаца мишљења и понашања.

Култура се, по мишљењу Слободана Јовановића, појављује као основни постулат развоја народног идентитета.²

* Проф. др Радован Пејановић, Пољопривредни факултет, Нови Сад

¹ Под „социјалним генотипом” подразумевамо националну културу једне етничке заједнице. Под *националном културом* подразумевамо „образац мишљења, осећања и деловања, које свака особа стекне у детињству и затим примењује кроз читав живот” (Хафстед). *Геноџи* (грч. *genos typos*) је биолошки скуп свих наследних особина које један организам садржи и које под одређеним условима доводи до развића једне одређене индивидуе (Вујаклија, 2000.). *џџолоџија* (грч. *ethos, logia*) значи приказивање (или цртање) карактера једног човека или моралних схватања и обичаја народа (Вујаклија, 2000.). Реч је о карактерологији (израз Ц. С. Мила) о којој је писао код нас Дворниковић или етнопсихологији (Цвијић).

² „Кад је реч о култури једног народа морају се узети у обзир све гране његовог духовног живота: не само његова наука него исто тако његова вера

Зашто је *важно* истраживање ове проблематике?

Културне вредности могу имати позитиван или негативан утицај на друштвено-економски развој. При том сваки економски систем постаје особен „културни капитал.” Развој зависи и од управо тог „културног капитала.”

Активност оваквих истраживања проистиче и из нових европских културних токова. Европска унија, наиме подржавајући пројекат „Изградња Европе”, на чијем челу је угледни француски историчар Жак ле Гоф, намерава да своје мултикултурално одређење осведочи на аутентичном интердисциплинарном истраживачком раду у проучавању прошлости европских народа понаособ. Идеја овог пројекта заснована је на стваралачкој интеграционој вези националног идентитета европских народа и европског наднационалног идентитета, који проистиче из њиховог мозаика постојања.³ Проучавањем европске историје долази се до података који говоре о аутохтоности и различитости развоја држава и нација.

Поред тога, проучавање и поштовање корена значи достојанство појединаца и нације, као и њиховог културног идентитета. „Маслиново дрво” говори о томе коме припадамо, географски, културолошки, антрополошки, историјски, лингвистички, религијски. Уколико заборавимо азбуку, митове, песме, „адресу националне галерије”, не можемо из тога заборавати остати неопштењени.

Уколико заборавимо одакле смо, никада нећемо знати да ли идемо у добром правцу.

Управо због тога, као и због пијетета према мојим прецима (колоницима), определио сам се за ову тему.

На основу анализе богате литералне грађе (коју сам сакупио), као и личног искуства (као потомак колониста), истичем главне црте колониста: динарски тип личности, виолентност, епски дух, традиционализам, сељачки корени, упечатљивост доживљаја војвођанске равнице.

и морал, његова књижевност и уметност, његова политика и право, његова војска и привреда, његови обичаји и забаве” (Јовановић, С.: *Културни образац*, Стубови културе, Београд, 2005).

³ Део овог пројекта је и рад немачког историчара Хагена Шулца „Држава и нација у европској историји”, које је објављено и код нас. Шулц нам говори да су нације и националне државе још увек жива културна и духовна бића и израз оне разноврсности без које би Европа изгубила своју суштину.

2. АНТРОПОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

О овом феномену писали су Ивановић, Валшик, Пуљанос, Цвијић, Влаховић и др. Свима њима је заједничко да црногорце (па и Дурмиторце) сматрају најтипичнијим *динарцима* („динарска раса” – како то каже Деникер или „динарски антрополошки тип” – како то истиче Влаховић). Арис Пуљанос, познати грчки антрополог, савремену црногорску популацију доводи у везу са аутохтоном балканском континенталном варијантом европског становништва, које је било старије од медитеранског и водило је порекло од потомака горњопалеолитских Европљана (Влаховић, 2008).

Унутар динарског типа Јан Валшик, чешки антрополог, издвојио је један посебан, *дурмиторски њодџиј*, кога *карактеристише*: високи или чак врло високи раст, велика глава, црне или плаве очи, коса црна или браонкаста, прави или кукасти (орловски) нос, лице које изненађује својом ширином. Најлепши сој на Балканском полуострву, како каже Јован Цвијић, који је са поносом истицао своје порекло управо из овога краја.

Дурмиторски антрополошки подтип је карактеристичан, по нашем мишљењу, и за потомке дурмиторских колониста, иако би ову хипотезу требало да провере савремени антрополози.

3. ГОРШТАЧКЕ ОСОБИНЕ И МЕНТАЛИТЕТ

Проучавајући тзв. карстни начин живота Јован Цвијић („Карст и човек”) истиче да је живот на карсту (кршу) какав је дурмиторски, омогућавао развој *здрави* и *плодни* становништва. Колонизацијом у војвођанску равницу, али не само њом, дошло је до промена и у здрављу (срчана и бубрежна обољења) и у плодности (једно или двоје деце).

Природа дурмиторског карста приморавала је људе из овога краја да буду *истрајни* и *довийљиви*, што су, углавном, и њихови потомци.

Виоленџност је „генетска” особина ових људи. И то виоленџност у Цвијићевом смислу: силина, жустрина, плаховитост, често необузданост. Њихова плаховитост је јака, вулканска. Слободан Јовановић истиче људе „немирне и бунтовне” са „сировим сточарским наравима”, са много „хајдучке крви у жилама.” Тврди опори живот и „хајдучка тврдоћа духа”, сматра Јовановић, преламали су се кроз призму једног номадског и бунтовног моралног кодекса.

Посебно то долази до изражаја (и код потомака колониста), према сили и неправди. И није ни чудо, што је то народ који се међу првима супротставио фашизму, највећем злу човечанства.

Колонисти из дурмиторског краја донели су у Војводину *йлеменску свесћ*. То је осећај припадности заједници, која их нечим зближава. Том свешћу негује се прошлост и гаји родољубље. Сродство племеника најчешће се манифестује славом (крсним именом), што говори о православној традицији ових људи.

У племенском животу формирао се нарочит и узоран *йлеменски морал*, тј. свест о заједничкој припадности прожет поносом, који је морална карактеристика и колониста – потомака. Поред тога, већина карактереолога је сагласна око четири доминантне црте личности, као трајна обележја овога менталитета: борбеност, инат, меланхолија и трпња.

Дурмиторци и њихови потомци се осећају *сѣарохерцејовачким Србима*. Они су Црногорци по припадности држави Црној Гори, на коју су поносни. *Православну веру* цене и мисле да је најбоља вера и једина која држи до човека.⁴ Али, поред тога, нису посебно побожни, нити често иду у цркву. Излазе на гробље својих, кад год је обичај и ред, пале свећу и послужују ракију за душу.

4. ЉУДИ БОГАТЕ ДУШЕ

Неке народе природа је обдарила нафтом, а неке „*йлодном душом*”. Наши колонисти су донели управо „плодну душу” и посејали је на плодне војвођанске њиве.

Природна *бисѣрина* и обдареност ових људи, као и *осећајности* и то она дубока, разноврсна и фина осећајност, извор су њихове поетичности, а често и меланхоличности. Човек овог краја је, кроз историју, готово редовно живео у материјалној немаштини, али не и у моралној беди. Живот ових људи потврдио је каснију мисао Ериха Фрома по којој је „духовни развој пут ка максималном задовољству”, као и мисао по којој „... паралелно са јачањем материјалне моћи човек постаје све сиромашнији”.

⁴ Православна црква се кроз историју показала као „конзерватор” традиционалних вредности, „чувар” исходишта и патриотског осећаја. С тим у вези Цвијић каже: „Православни су, дакле, у целини упорни, непомирљиви представници тежње за самосталним националним и културним животом и православна вера је етикета, која те тежње најбоље обележава”.

Сродносћ ових људи најчешће се изражава кроз бригу за добробит других, наспрот суровом егоизму и индивидуализму, који владају савременим светом. Љубав, солидарност и саосећање – духовни су квалитети ових људи.

Госћоџримсћиво је традиција ових људи. Посебно се радују доласку својте, кумова, пријатеља. И данас, код потомака колониста, за време славе, долази до изражаја радост дочекивања. Слава се преноси са колена на колено. Преко ње се може закључити које породице воде порекло од кога претка. Најмасовније славе из овог краја су Ђурђевдан, Јовандан, Никољдан, Аранђеловдан, Лучиндан, Савиндан, Томиндан и др.

Ученосћ ови људи цене изнад свега, те се и данас пребројавају учени чланови из појединих кућа и с поносом и поштовањем истиче њихово име. Стога се подстицало образовање, које је сматрано најбитнијом делатношћу, која треба појединца да изведе из заосталости и материјалне немаштине.

Снага *речи* је изражена код ових људи, и то речи која је увек заснована на оноликој моћи колика је довољна да освоји срца оних којима је упућена. Јер, како то каже Петар I, „људима у већини прилика није довољно објаснити само једну ствар, да у њу вјерују, или да вас послушају, говорити само њиховој памети; но им се ваља обратити и срцу, њиховом осјећању...”. Чист народни језик и *беседнишћиво* – негују се код ових људи. Беседе, здравице, неговање култа речи, али и култа дела.

5. МОРАЛНА ДИМЕНЗИЈА ОВИХ ЉУДИ

Морални џринциј је дубоко усађен код Дурмитораца и њихових потомака-војвођанских колониста („Свак је рођен да по једном умре, част и брука живе довијека” – Његош). За част, образ и слободу се гинуло. Посебно је борба за слободу била завештање („Младо жито навијај класове, пређе рока, дошла ти је жњетва” – Његош).

Петар I, Његош и Марко Миљанов су ударили моралне темеље ових људи, посебно њихови морални ставови: „Буди прво човјек, па онда размишљај о осталом” – Петар I; „Треба служит части и имену” – Његош, „Јунаштво је бранити себе од другог, а чојство другог од себе” – Марко Миљанов.

Петар I, Његош и Марко Миљанов су личности који су синоними *црнојорске ећике*. То је етика која није почивала на „топузу”, већ

на стварним личним примерима чистоте и одрицања. Посебно је значајна етика „Посланица”, „Горског вијенца”, „Луче микрокозме”, „Примјера чојства и јунаштва”. Веома су актуелне многе *Њејошеве мисли*, као на пример: „...Ђе познанства* међу људе нема/Ту је људско име поругано” (*обзир); „Злоћа, завист, адско наслеђије/ Ово чојка ниже скота ставља”.⁵

Посланице Петра I су нам „уткале” поруку: не буди оно што мораш бити, већ оно што треба да будеш, тј. не учини оно што можеш учинити, већ оно што треба да учиниш. Значи, вечна уздржљивост и обуздавање нагонског уз *широке видике разума*, био би на различите начине изречен основни срок његових порука. Пишући посланице народу, Владика Петар I истовремено тежи да уразуми и противнике, па и они могу наћи у њима велике етичке поруке. Држећи се старе хришћанске мудрости: „Честит човјек је најблагородније дјело божје”, он је то продубљивао и поистовећујући истински своје и народне интересе налазио је у томе главни вид душевног задовољства. Посебно је велика улога молби, заклетви и клетви у Посланицама Петра I.

Етика је, дакле, *шемељ* нашег идентитета. То су нам даривали наши преци и дубоко је усадили у наше биће. Ово с поносом истичем и због тога што живимо данас у условима свеколике кризе, посебно моралне кризе. Морални суноврат, који нам прети, напросто захтева да се прозбори и о овој теми, не да би се хвалило, већ да би се истакла *нужносѝ моралне обнове*, као пут изласка из лавиринта у које је друштво упало и из кога не зна и не може да изађе.

Примери чојсѝва и јунашѝва, на којима су одгајани колонисти из овога краја и њихови потомци, пут је изласка из те опасне моралне кризе, која разара и уништава све духовне вредности.

6. ЕПСКИ И ЛИРСКИ ДУХ

На путу одређења нашег националног идентитета, незаобилазно је име Вука Караџића, који је прихватио схватање нације као духовне породице. По њему су Срби имали национални карактер заснован на народним умотворинама, обичајима и веровањима. Вукове народне песме, косовски мит и Њејошева филозофија о ва-

⁵ У намери да буде „чесни и благородни Јевропејац” Њејош је, у самој суштини свога дела, намеравао да народ изведе из заосталости путем обрадовања, али и да ослободи свој народ вишевековног ропства (Иво Андрић).

сељенској борби између Добра и Зла дали су почетни подстрек размишљању о нашем националном карактеру.

Колонисти су у Војводину са собом *донели* предања, легенде, бајке, басне и пословице, митове, ритуале и обичаје. Донели су епске песме, које су певали уз гусле, које су биле и остале симбол вечне борбе ових људи. *Гусле* су формирале ратнички култ, неговале горштакчи понос, осуђивале агресивност освајача, одбацивале „латинско” лукавство и дволичност. Духовно ослоњене на идеологију косовског завета гусле су учиниле да се, како каже Јован Цвијић, и „последњи сељак осећа потомком племства...”⁶

Гусле – тај чудесни, митски народни инструмент, нераздвојни су део духовног живота ових људи. Оне су национална светиња, култ. Ликовни симболи на овом инструменту су елементи који употпуњују значење и појачавају снагу поруке гусларске песме. Јер оне „говоре” не само кроз уста певача него и језиком симболичних ликова.⁷

Греше они који гусле сматрају симболом заосталости и митологије. Заборављају, међутим, да су гусле разумевали један Гете, Пушкин, Мицкијевич, све до Проспера, Меримеа и његових „Гусала” (1827) па до величанственог Лубардиног „Слепог гуслара” (уље на платну).

Преко гусала смо разумели многе култне *ејске народне ѿесме*, каква је „Женидба Максима Црнојевића”, коју су колонисти донели из своје „колевке” и којом су васпитавали своје потомке.⁸

Ту су, даље, и песме о догађајима и јунацима Црне Горе, од половине XVII века наовамо. Ту је, на првом месту, круг песама о Бају

⁶ Срећна је околност што је Црна Гора дуго времена живела у „благостању сиромаштва”, па није било имовинске подвојености, која би, као данас, повећавала међусобне размирице.

⁷ Деведесетих година прошлог века гусле су, нажалост, злоупотребљаване у политичке сврхе и претваране у инструмент говора мржње. Од тада се јавио презир, код неких, према овом инструменту.

⁸ У структури песме налази се митски мотив кажњеног хибриса. Хибрис значи самопрецењивање, претерани понос, охолост, злоупотреба снаге. Порука песме је да све што чинимо себи чинимо. Млечићи ће „сеирити”, Турци ће се драмом окористити, али ни једни ни други нису њени узрочници. Двоструко „отицање” наше сопствене крви, покољем и преваром, овде је дело наших нарави.

Николићу – Пивљанину („Бајо Пивљанин и бег Љубовић”). Култни јунак овога краја је и Новица Церовић („Смрт Смаил аге Ченгића”).⁹

Епска народна поезија, која се неговала код ових људи, *израз* је њихове вековне борбе за слободу. У њој је дата импресивна слика једног посебног живота, изражена је једна изграђена, добрим делом посебна етика нашег патријархалног човека, један понегде крут, али увек уздигнут хуманизам.

Након честих читања Вукових збирки народне поезије увек нас је задржавала и опчињавала *лирска народна њесма* „Вила зида град”. Ова чудесна и загонетна песма говори о једном привиђењу, о граду који настаје на огранку облака. Реч је о једној дивној опсени, очарању које обузима онога ко је пева и онога ко је слуша (или чита). Њен почетак се јавља у већем броју лирских и обредних песама Црне Горе. Тај почетак песме је увод у једну фасцинацију: „Град градила бјела вила/Ни на небу, ни на земљи,/Но на грану од облака...”. Сложеност опсене се увећава сваким стихом и зато тема остаје кратка. Она нам доводи у свест различите мотиве, и као да се не опредељује ни за један од њих, да би сутерисала један већи и тежи мотив, за који као да немамо имена. Песма се завршава мотивом свадбе, која је била код Црногораца велика свечаност. Она је истицала орођавање родова и племена и била тренутак да се читају предзнаци и знамења.

7. СЕЉАЧКИ КОРЕНИ И РУРАЛНИ ГОВОР

Колонисти из дурмиторског краја су људи дубоких *сељачких корена*. Дурмиторско сељаштво је одувек живело од две основне искључиве делатности – земљорадње и сточарства. Земља је одувек за дурмиторског сељака била највеће благо, оно кога никада довољно није имао и за којим је увек чезнуо.

Стока је, дурмиторском сељаку, поред земље, била једино благо, и то оно из кога се најлакше могла извући пара за сваку потребу, па се он свим силама трудио да је и зазими што више. Проблем је био ограниченост ливада, односно сена и сламе за њену исхрану у току дуге, чак и шестомесечне планинске зиме.

⁹ Његове моралне особине опевао је и књаз Никола у „Дробњачком колу”, где каже: „Колико је храбар Ноко/ толико је добра душа; / с поштовањем и љубави/ њега радо свако слуша.”

Највећа вредност овога краја је човек-сељак. Он је најупорнији и најтврдокорнији у нашем народу. Он је чувар родне груде, како то каже познати књижевник Григорије Божовић. Стваралац језика, носилац предања, беспогодбени стуб национални...

Сељачко порекло ових људи потврђује и сточарско-ратарска лексика (језик као „кућиште бића”, насупрот језику као „забраву бића”, како би то рекао Хајдегер). Она је традиционална, разноврсна, богата, оригинална, маштовита, адекватна начину живљења. Терминологија ових речи је мелодична, звучна, садржајна, естетски дотерана и ћирилично исписана. Кроз говор ових људи се одсликава живот, тешкоће, менталитет, доброћудност, храброст и слободомност дурмиторског ратара, сточара и ратника. Људи овога краја поштују језик и говор, исказ и поруку. Они знају за драгоцену мисао Ролана Барта, по којој „огрешење о језик је огрешење о морал.”

Миро Вуксановић у својој трилогији: „Семољ гора”, „Семољ земља” и „Семољ људи” истиче раскошно богатство лексике овога краја. Тако на пример, у „Семољ земљи” под одредницом „Говедарник” бележи: „Када их на врућини, у прогонима, у испашаи, нападају обадови са свих страна, она надигну репове, дигну ћуше високо, роговима плећа дотичу и бјеже на Говедарнике” (стр. 76).

Осим завичајне, богате лексике, коју су са собом донели и задржали (*језичка даровитост*) Дурмиторци су прихватили и војвођанску лексику, посебно германизме (као на пример, „шифоњер”, „шпајз”, итд.).

8. УПЕЧАТЉИВИ ДОЖИВЉАЈИ БАЧКЕ РАВНИЦЕ

Сусрет колониста са Бачком равницом био је *драматичан*. Многи нису издржали, вратили су се. Они који су остали, гледали су, ћутали и учили. Путовања у Ковиљски рит, на Тителски брег... Одласци на вашаре (октобарски-велики вашар да се „виде” девојке, јесењи, пролетњи, коњски), ловове, свињокоље.

Смењују се *чаробне слике* војвођанских људи, њива, дворишта и авлија, швапских кућа. Креденац, умиваоник, сто и столице, диван, стари сат, зидани шпорет, поздерњача, зидови окречени и ишарани ваљком (приказују слику жене која носи гуску под мишком)... Слике њених паора, мештана, Мађара, Немаца, Словака, Русина, ритова, салаша, поља... Слике распеване равнице.

Војводина је постала наш завичај, за који смо везани, онако како је сваки човек свуда везан за тле са којег је поникао. Војводина је увек била, од Чарнојевића до данас, како то каже Бошко Петровић, „хранитељка многих уста што су говорила различитим језицима”. Везани смо, ми потомци колониста, за тај прашњави, црни или жути лик њиве, мајке хранитељке. Та коњовићевска заљубљеност у равничарски крајолик богата је распеваним описима њива, башта, Дунава...

Сваки дан и сваки месец је за колонисте у раскошној и богатој Војводини био и остао празник, прича за себе. У *јануару* су колонисти видели чуваре ритских коња, чикоше, како хватају коње у чопорима, да би их предали власницима на шталску негу. Чикоши тада носе са собом: оглавницу, уларицу, уздицу, штрањчицу, камџију, кабаницу, циповчицу, сланиницу, бритвицу, папричицу, чутурицу, шубарицу, узицу, пајван,... Пред Божић домаћице спремају ситне колаче – гурабије, пољупчиће, штанглице, погачице, медањаке,... За Бадњи дан и Божић певало се „Рождество” и друге духовне песме, правила чесница и кувала сарма.

Трскари (косачи трске) поправљају алат, ловци иду у лов на дивље гуске и на дивље свиње. Жене ложе у пећи, загревају их и пеку кромпирачу.

Одржавају се прела и у госте код рођака долазе девојке (удаваче). На прело се позивају момци који би могли бити ђувегије, а ту се нађу тетке, стрине, шурњаје, које хвале или куде прију.

У *фебруару* се прегледају деца, да нису вашљива. Ако јесу, коса им се маже гасом. Ловци иду у лов на лисице (ноћу). Меси се мућеница и кува паприкаш.

Почиње резивање и одгртање винограда. Баштовани праве топле леје од коњског огорелог ђубрета и земље за рани расад поврћа.

У *марџу* млађе жене и девојке чисте и прекопавају баште око куће, спремајући их за садњу.

Румски вашар, један је од најпознатијих и највећих вашара. Купује се стока, назимад, јунице, зечеви, голубови. Купују се и разни предмети: фруле, двојнице, дромбуље, дунстфлаше, пљоске, брице, четке, пасири, сита, решета, авани, тучкови, тигањи, тепсије, бакрачи, саџаци.

За дан жена, жене месе колаче и показују ручне радове. Штрикају се зепа, поткрпљавају и пенцетирају.

У *априлу* почињу пољски радови. Ратари врше предсетвену обраду њива: дрљају, култивишу, ситне и припремају земљу за про-

лећну сетву. Куће се лепе и крече и закивају се даске врапчаре. Легу се пилићи.

У мају почиње чување сеоских крава на сеоским пашњацима крај села. Бере се дудово лишће за исхрану свилених буба. Бере се зовин цвет за прављење сока.

У јуну цветају липе. Пчелари спремају кошнице за ројење пчела. Бере се грашак и вади млади кромпир. Домаћице стављају дунст од раних трешања. Чупа се перије маторих гусака.

Јулска жетва у пуном јеку. Вози се пшеница и дене у камаре у дворишту или на гумну. Пече се ракија дудара. Месе се и пеку пите од јабука. Кува се млади кукуруз. Од зрелих кајсија спрема се пекмез и компот, купи се плод за ракију кајсијевачу. Сече се мак и оставља за колаче (штрудала с маком и резанци с маком). Деца се купају у Проловој бари.

У августу почиње лов на грлице, гугутке, дивље голубове, препелице и дивље патке. Свети Илија, празник (Илиндан).

Септембар је месец свадби, прошевина, веридбе и прстеновања девојака. Тера се стока на вашар у Руму. Беру се бундеве и кува се парадајз.

У октобру почиње лов на фазане и зечеве. Кљукају се гуске и патке. Спрема се бурад (каце) за саламуру и оштре ножеви за клање свиња. Кољу се свиње и праве кобасице. Месо и сланина се стављају у саламуре. Топи се маст и праве чварци.

У децембру се кољу дебеле свиње, кува свињски паприкаш и месе крофне. Круне се кукурузи, ручно. Теку припреме за дочек Нови године: спремају се и пеку прасци, ћурке, ћурани, жене савијају сарму. Кити се јелка. Сви се веселе.

И данас, након шездесет година, колонисти иевају Војводини, заједно са Мирославом Антићем:

„Волим је од штала до олтарских двери и од блата до пшенице, / топлу од циганских гудала и благоданских оченаша, / вршидбену и задушничку, смеђу као девојачке плетенице, / ту земљу чардаша, чаша и беземљаша...”

9. ЗАКЉУЧАК И ПОРУКА

Све ово говорим из потребе да истакнем да су колонисти, не само из Црне Горе већ и из Крајине, Лике, Далмације и југа Србије, донели са собом снажно културно наслеђе, *културно блато*, велики

културни капитал. Тај капитал су „оплодили” у раскошној војвођанској равници.

Под „културним капиталом” подразумевам начин живота једног друштва у целини: његове вредности, обичаје, симболе, језик, институције, колективно памћење, људске односе. Посебно истичем морал, који је у савременом свету дефицитаран. Или језик, чије је раскошно богатство открио Вук Караџић, који је управо из дурмиторског краја.

Ако хоћемо да уважимо друге, а то желимо, морамо прво уважавати себе. Ако хоћемо себе да уважимо, морамо да препознамо нашу културну баштину, велику традицију, те *дарове наших предака*, да отворимо њену значењску мапу, да преко тога поспешимо благотворни покрет унутар нашег духа. Морамо *„да захваћемо бицирину са самој извора.”* Јер они који не чувају духовна и културна блага из прошлости, не оживљавају их у реалном и свакодневном животу, као последицу имају дефектну садашњост и неизвесну будућност. Зато су нам важни *корени и иценитијетей*.

Они су важни и због тога што је данас присутно поништавање моралних вредности традиционалне културе. Традиција смета свима онима који би да потру у свест урезане симболичке представе националне части и достојанства. Брисањем симболичких памћења и тежњом да се свет симбола изједначи са појавним, свело би данашњег човека, како би Аба Јустин рекао на „бездушну ствар међу бездушним стварима”.

Зато праве вредности нашега народа морамо *иренети* у савремености, на један раскошан, стваралачки начин. То би био наш драгоцен прилог модерним европским и светским културним токовима. То је оно што треба новом друштву, које се гради и без чега не може настати. Колонисти, који тим располажу, и њихови потомци, који су то примили и наследили, спремни су да уграде „духовни капитал”, који је важнији од сваког другог капитала.

ЛИТЕРАТУРА

Андрић, И.: *Њеџош као трајични јунак косовске мисли*, Октоих, Подгорица, 1996.

Андрићев азбучник, Матица српска, Нови Сад, 1975.

Антић, М.: *Војводина*, НИП „Дневник”, Нови Сад, 1976.

- Архив месне заједнице, *Бачко Добро Поље*, 2006.
- Бачко Добро Поље – јоршњаци у равници*, Етнографски институт, САНУ, уредник академик Обрен Благојевић, Београд, 1979.
- Благојевић, О.: *Пива*, Посебно издање САНУ, Одељење друштвених наука 69, Београд, 1971.
- Благојевић, О.: *Дурмиџор*, Изабрана дјела, књ. 10, Београд, 1996.
- Бећировић, Р.: *Најоркиње*, збирка, ауторово издање, Никшић, 1969.
- Божовић, Г.: *Кроз некадашњу шромеђу*, Београд, 2007.
- Букуров, Б.: *Порекло сјановништва Војводине*, Нови Сад, 1957.
- Васовић, М.: *Најновије насељавање Црнојораца у неким бачким селима*, Матица српска, Нови Сад, 1959.
- Влаховић, П.: *Неке етничко-антрополошке карактеристике села Црне Горе на Дурмиџору*, Гласник Етнографског музеја на Цетињу, књига II, Цетиње, 1962.
- Влаховић, П.: *Динарски њиви и његови варијетети у Црној Гори*, Гласник Антрополошког друштва Србије, св. 43, Нови Сад, 2008, стр. 7-14.
- Влаховић, П.: *Човек у времену и простору*, антропологија, „Вук Караџић”, Београд, 1996.
- Вуксановић, М.: *Семољ јора*, Просвета, 2000.
- Вуксановић, М.: *Семољ земља*, Филип Вишњић и Политика, 2006.
- Вуксановић, М.: *Семољ људи*, СКЗ, Београд, 2008.
- Гавриловић, Ж.: *Прилој познавању ушњицаја јослерайне мијрације на шлесно сјање Црнојораца у Војводини*, Матица српска, Посебна издања, Нови Сад, 1960.
- Геземан, Г.: *Чојство и јунаштво сјарих Црнојораца*, Цетиње, 1968.
- Геноцид над немачком мањином у Југославији 1944-1948*, Друштво за српско-немачку сарадњу, Београд, 2004.
- Данојлић, М.: *Личне сјвари – ојлеги о себи и друјима*. Плато, Београд, 2001.
- Деникер, Ј.: *Расе и народи на земљи*, ЦИД, Подгорица, 2002.
- Дурмиџорска књија I*, Удружење Дурмитораца у Београду, Стручна књига, Београд, 2001.
- Ејска народна јоезија Црне Горе*, Графички завод, Титоград, 1966.
- Ердељановић, Ј.: *Сјара Црна Гора*, Београд, 1926.
- Фром, Е.: *Имати или биши*, Напријед, Нолит, А. Цесарец, Загреб, 1984.
- Жарковић, В.: *Сјазама слободе, сећања*, Историјски институт Црне Горе, Подгорица, 2000.
- Ивановић, Б. М.: *Антројојенеза и адајшњицаја Црнојораца*, Гласник антрополошког друштва Југославије, св. 35, Београд, 1999-2000. Стр. 33-50.
- Ивановић, Б.: *Дурмиџорци*, НИО „Универзитетска ријеч, Никшић, 1987.
- Јанкулов, Б.: *Прејлед колонизације Војводине у XVIII и IX веку*, Матица српска, Посебна издања, Нови Сад, 1961.
- Јовановић, С.: *Сабрана дела*, БИГЗ, Југославијапублик и СКЗ, Београд, 1990.
- Јовановић, С.: *Културни образаи*, Стубови културе, Београд, 2005.
- Јовановић, Б.: *Карактер као судбина: есеји о ејнојсихолојији*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево, 2002.
- Караџић, В.: *О Црној Гори*, Сабрана дела, Београд, 1972.
- Култура и развој*, ИДН, Београд, 2004.

Купер, Ц. К.: *Илустрирована енциклопедија традиционалних симбола*, „Пролета – Нолит”, Београд, 1986.

Лубурић, А.: *Дробњац*, Београд, 1930.

Милојевић, Б. Ж.: *Дурмићор, регионално-географска истраживања*, Зборник радова Географског института, САНУ, књ. 2, Београд, 1951.

Миљанов, М.: *Примјери чојства и јунаштва*, Обод, Цетиње, 1980.

Николић Десанка, Миљана Радовановић: *Присвојено истраживање савремених етничких процеса у колонијалном насељу Бачко Добро Поље*, Гласник Етнографског института XXVI, Београд, 1977.

Његош-Петровић, П.: *Горски вијенац*, СКЗ, Београд, 1999.

Остојић, Ђ.: *Дробњак, народни животи и обичаји*, Пљевља, 1966.

Остојић, Ђ.: *Дробњак, племенски животи и традиција*, Чигоја штампа, Београд, 2000.

Пејановић, М.: *Годијељи, Дробњачко село*, Обод, Цетиње, 2005.

Пејановић, Р.: *Плодне душе и плодне њиве, поводом 60 година колонизације*, Пољопривредник, Нови Сад, бр. 2318/30. XII 2005. стр. 12.

Пејановић, Р.: *Шездесет година колонизације и борбе против фашизма* (пригодан говор на свечаној академији у Бачком Добром Пољу поводом 60 година колонизације), 19. XI 2005, Глас јавности, Врбас, 25. XI 2005.

Пејановић, Предговор за књигу „Бочар кроз сеобе” аутора М. Дробца, Нови Сад, 2006, стр. 1-2.

Пејановић, Р.: *О етнологији војвођанских колонија из дурмићорског краја* (поводом 60 година колонизације), Летопис научних радова, Пољопривредни факултет, Нови Сад, бр. 1/2006, стр. 200-219.

Петровић, Б.: *Усмена реч*, Матица српска, Нови Сад, 1991.

Петровић Петар I (Свети Петар Цетињски): *Посланице*, „Никшићке новине”, Никшић, 1998.

Пријовједање и умовање народно, избор из усмене књижевности, Свјетлост, Сарајево, 1989.

Посјећеник о Црној Гори и Црној Српској, Дигнитас, Цетиње, 1966.

Речник српских јавора Војводине, Матица српска, Тиски цвет, Нови Сад, 2000.

Ровински, П. А.: *Черногория, I-III*, Санкт Петербург, 1885-1915.

Стипетић, В.: *Аграрна реформа и колонизација ФНРЈ 1945-1948*, ЈАЗУ, Загреб, 1954, књ. 300.

Томић, С.: *Дробњак*, САНУ, Одељење друштвених наука, књ. 31, Београд, 1949.

Томић, С.: *Пива и Пивљани*, САНУ, Одељење друштвених наука, књ. 31, Београд, 1949.

Цвијић, Ј.: *Карс и човек*, Антропогеографски и етнографски списи, књ. 2, Сабрана дела, књ. 9, Београд, 1966.

Цвијић, Ј.: *О Балканским етничким јединицама*, Службени лист СРЈ, Београд, 1966.

Цвијић, Ј.: *Антропогеографски проблеми балканској полуострва*, сабрана дела, САНУ, Књижевне новине, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1987.

Фукујама, Ф.: *Судар култура*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997.

Хантингтон, С.: *Сукоб цивилизација*, ЦИД, подгорица, 2000.

Хенеберг, М. – Гушић: *Етнoгpафски њpиказ Пиве и Дробњака*, Народна старина, књ. IX, 22, Загреб, 1930.

Шибалић, В., Караџић, С.: *Дробњак, њpодице у Дробњаку и њихово њpоријекло*, МРГ, Београд, 1995.

Radovan PEJANOVIĆ

ABOUT „THE SOCIAL GENOTYPE” OF THE SETTLERS FROM DURMITOR REGION IN VOJVODINA

Summary

The author analyses the social genotype of the settlers from Durmitor region (Republic of Montenegro) in Vojvodina on the occasion of their 62nd anniversary.

Starting from the definition of national culture by Fukujama, which considers culture as customs heritage, author views culture as a group of: tradition, history, beliefs, customs, collective memory, simbols, quantification and adequate forms of behavior.

Cultural values can have a positive or negative effect on socio-economic development. Considering that, every economic system becomes specific „cultural asset”, on which development depends on.

Based on the analysis of the rich literary material, as well as the personal experience (as a descendant of settlers), the author points out the main traits of the settlers: Dinara type personality, violent temper, epic spirit, traditional culture and peasant roots. The rich peasant experience and primeval attachmetn to agriculture makes up the rural character of these people.

The author analyses the roots of the settlers starting from the thesis that the appreciation of one’s roots means the dignity of individuals and nations, as well as of their cultural identity.

Key words: national culture, settlers, moral, mentality, peasant roots

